ఆదర్శస్నేహము

పి. జి. స్వామి

హుమాయూను చక్రవర్తి ఢిల్లీ పరిపాలించుచున్న కాలం. ఢిల్లీకి సుమారు యిరవై మైళ్లదూరంలో వొక గ్రామముండేది. అది నది వొడ్డునవున్న గ్రామం. ఆవూరి చుట్టూ వుద్యానవనాలున్నాయి. ఆతోటల్లో పండ్లచెట్లు అన్ని జాతులూవున్నాయి. చెట్లకొమ్మలు పండ్లతో నిండిపోయేయి. ఒకనాడు ఉదయంఆరున్నరవుతుంది. అప్పుడు సుమారు పదిహేనేళ్ల వయస్సుగల యిద్దరు కుర్రవాళ్లు నదివొడ్డున వున్న వొక తోటలోని చెట్టుకింద కూర్చున్నారు. అందులో వొకని పేరు అజిత్కుమారుడు. రెండవ వానిపేరుదాదూ లేక తోడరమల్లు. జగద్విఖ్యాతి పొందిన తోడరమల్లు యితడే. అప్పుడు వారిద్దరికీ యీ క్రింది సంభాషణ జరిగింది.

అజిత్ : దాదూ! నువ్వు ఢిల్లీ యెప్పుడు వెళతావూ?

దాదూ : నాలుగైదు రోజులలో వెళ్లదల్చుకున్నాను.

అ : అసలు నువ్వెందుకెళ్లాలి? నాతల్లిగారూ, యీ అజిత్కుమారుడూ నీకు విసుకెత్తించుతున్నారా?

దా : అది యెన్నటికీ కాదు. నేనూ, నాతల్లిగారూ, మిమ్మల్ని మరిచిపోగలమా. నిరాధారంగా వున్న మాయిద్దర్నీ ఆదరించి మీ తండ్రిగారు నీతో సమానంగా నన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేసేరు. ఈ రోజువరకూ మమ్మల్ని అతి ప్రేమతో చూస్తున్నారు. ఇక నీ సంగతి చెప్పనక్కరలేదు. వొకే కంచం, వొకే మంచం. నీకేదుంటే నాకూ అదిప్పించేవు.

అ : అయితే నువ్వెందుకెళ్లాలి? నువ్వులేకపోతే నాకు వొక నిమిషం కూడా తోచదు. నీతో కూడా మీ అమ్మగార్ని తీసుకెళ్తున్నావే. ఆమె వుంటేనువ్వెప్పుడేనా వొస్తావని ఆశ. నువ్వెళ్లవొద్దు దాదూ.

దా : వెళ్లాలి కుమార్. మీ తండ్రిగారి దయవల్ల మంచి మునసబ్దీ

నయేను. భూములూ, వాటి సారమూ తెలుసుకుని విలువకట్టుట, కొలతలువేయుట, అన్నీ నేర్చుకున్నాను ఇక నాస్వశక్తిమీద ఆధారపడి నాతల్లిని సంరక్షించడానికి నిశ్చయించేను. దానికి మీ తండ్రిగారి అనుమతీ, ఆశీస్సూ పొందేను. ఇప్పుడు ఢిల్లీలోకూడా వారి స్నేహితుడైన అమరేంద్రవల్లభుని పేర ఆయన వొకజాబు వ్రాసి, యిక్కడ మీవల్లయెంత ఆదరణ పొందుతున్నామో ఆలాగే అక్కడ కూడా జరిగే యేర్పాటుచేసేరు.

అ : ఇంతకీ నీ నిశ్చయం మార్చవన్నమాట. సరే నన్ను మాత్రం మరిచిపోకు నామనస్సుయెల్లప్పుడూ నీమీదేవుంటుంది.

దా : ఎంత మాటన్నావూ! నువ్వు శ్రీమంతుల బిడ్డవు. మరిచిపోతే నువ్వుమరిచిపోవాలి కాని, యీశరీరంలోని ప్రతీ అణువులోనూ, మీతండ్రిగారూ, తల్లిగారూ, నువ్వూ, ప్రతిబింబిస్తూవుంటారు

అ : మేమేమి శ్రీమంతులం! నరేంద్రబాబూగారికంటేనా? వారి ముందు మేమెంత!

దా : నిర్గంధ కుసుమం యెంత సుందరమైనదైతేనేం. అటువంటి నరేంద్రులు వెయ్యిమందైనా మీ తండ్రిగారితో సమానులుకారు.

అ : సరే దానికేంలే. నీతో వొకటిచెబుతానువిను. వయస్సులో మనమిద్దరం వొకటైనా, బుద్ధిలోనూ, భుజబలంలోనూ నువ్వు నాకంటె కోటిరెట్లు అధికుడివి. ముందుముందు నువ్వు అసాధారణమైన కీర్తిసంపాదిస్తావని మాతండ్రిగారుచెప్తూవుంటారు. అట్టిసమయం రావాలని నేను యెల్లప్పుడూ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూవుంటాను. అప్పుడు నీ సోదరుడు అజిత్కి నీ హృదయంలో కొంచెంచోటుంచు దాదూ! (అని కంటనీరు పెట్టడం ఆరంభించేడు) వెంటనే తోడరమల్లతణ్ణి కౌగలించుకుని,

దా : అదేమిటి కుమార్! ఆడదానిలాగ యేడుస్తున్నావు? నీతో వొక్కసంగతి చెబుతున్నాను విను. అదిగో మనకెదురుగా ఆదేవాలయంలోవున్న జగజ్జనని సాక్షిగా

★ ఆదర్శ స్నేహము ★

సర్వకాల, సర్వావస్థలందునూ నువ్వు నాకుజ్ఞాపకముంటావు. నాకు సోదరుడైనా, బంధువుడైనా, స్నేహితుడైనా, నువ్వే. నీతల్లిదండ్రులు నాదైవములు. (అని వొకరినొకరు విడవకుండా అలాగ కొంత సేపు నిశ్శబ్దంగా వున్నారు.)

ఆ గ్రామానికి అజిత్కుమారుని తండ్రి, ప్రేమనాథుడు పెత్తనదారుడు. తాతల నాటి మాన్యాలున్నాయి. ధనధాన్య సమృద్ధిగల కుటుంబం. అతడు నిజంగా ప్రేమమూర్తి· ఆపద్బాంధవుడు. ఆచుట్టుప్రక్కలంతటికీ ప్రేమనాథుడంటే అతిగౌరవం· ఎంతమంది అతనివల్ల పోషింపబడ్డారో, ఉపకారాలు పొందేరో లెక్కలేదు. తోడరమల్లుతండ్రి పేదవాడు. అతడు ప్రేమనాథుని వల్లనే పోషింపబడేవాడు. వ్రాతలలోనూ, లెక్కలలోనూ ప్రేమనాథుకు సహాయం చేస్తూవుండేవాడు. తోడరమల్లు నాలుగేండ్ల బాలుడై యుండగా అతని తండ్రి చనిపోయేడు. చనిపోయేముందు తన భార్యనీ, కుమారునీ పోషించమని ప్రేమనాథుని ప్రార్థించేడు. ఆలాగే వాళ్ళిద్దర్నీ ప్రేమనాథుడు తన యింట్లోనేవుంచి సంరక్షించేడు. తోడరమల్లు మంచిబలమైన శరీరమూ, అతిసూక్ష్మబుద్ధీ, మంచి సౌందర్యమూ గలవాడు. అందరి యెడలా వినయవిధేయతలతో సంచరించేవాడు·

నాలుగు రోజులైన తరవాత తోడరమల్లూ, తల్లీ, ఢిల్లీకివెళ్ళేరు· స్నేహితుణ్ణి విడవలేక, విడవలేక అజిత్కుమారుడు చాలా దూరం సాగనంపి యింటికొచ్చేడు. ప్రేమనాథుని స్నేహితుడైన అమరేంద్రుడు మొగలు దర్బారులో వొక సన్మాని. ఆ స్థానగాయకులలో వొకడు. అతడు తోడరమల్లుకి, వొక చిన్న లేఖకోద్యోగమిప్పించేడు. అది భూమిసంబంధమైన ఆఫీసు. తోడరమల్లు తనకిచ్చినపని వేగం ముగించి, యితరులపనికూడా చేస్తూ అందరి మెప్పుపొందుతూ, ఆఆఫీసుని అంతా త్వరలోనే గ్రహించేడు. నాలుగైదేళ్ళయ్యేసరికి, ఆఫీసులో యేభోగట్టా కావలసి వొచ్చినా అతడు వెంటనే యిచ్చేవాడు· ఏవిషయంలో సలహా కావలసినా అతణ్ణే అడిగేవారు·

ఈవిధంగా రోజులు గడుస్తున్నాయి. అప్పుడప్పుడు తన క్షేమం ప్రేమనాథుకు తెలియజేస్తూ, అతని క్షేమం తెలుసుకుంటూ వుండేవాడు. ఏ విషయంలో సలహా కావలసివచ్చినా అతణ్ణే అడిగేవాడు. చాలాసార్లు అజిత్కుమారుడు ఢిల్లీవొచ్చి, స్నేహితునితో సంతోషంగా కాలం గడుపుతూ వుండేవాడు. తీరిక సమయాల్లో తోడరమల్లు, అమరేంద్రునివద్ద వీణ వాయించడం నేర్చుకొని కొంత కాలానికి మంచి వైణికుడయ్యేడు.

ప్రేమనాథుని వూరిలో, అతనికంటే ధనికుడూ, పెద్దభూస్వామీ, నరేంద్రబాబు వుండేవాడు. అతడన్ని విషయాలలోనూ ప్రేమనాథుకి వ్యతిరేకి. ప్రేమనాథుని సత్కీర్తీ, పలుకుబడీ చూసి సహించలేక నరేంద్రుడతని పైని పగ పూనేడు. నరేంద్రుడంటే యెవరికీ కిట్టదు. ఎందుచేతంటే, అతడు మాయోపాయాలలో చతురుడు. తేనె పూసినకత్తి. ఎంతమందినో మోసంచేసి, తన సంపద అభివృద్ధి చేసుకున్నాడు. ప్రేమనాథుని నాశనంచేసి అతని పెత్తనదారు పదవి సంపాదించడానికి సమయం కొరకు నిరీక్షిస్తున్నాడు. అట్టి తరుణం కూడా వొచ్చింది.

హుమయూను చక్రవర్తిపైని సూర్ వంశస్థుడైన షేర్షా తిరుగుబాటు చేసి, వోడించి ఢిల్లీ సింహాసనం ఆక్రమించేడు. ఆ సమయంలో రాజ్యంలో కొంత అల్లకల్లోలం పుట్టింది. షేర్షాయొక్క సేనాని, మహమ్మదు రఫీఖాను అనే వాడొకనాడు కొంత సైన్యంతో ప్రేమనాథుడున్న వూరికొచ్చేడు. అతణ్ణి ముందుగా నరేంద్రనాథుడు కలుసుకుని కావలసిన సత్కారాలన్నీ చేశాడు. అందుచేత ఖానుకి అతనిపైని దయ కలిగింది. ఆవూరి పెత్తనదారు నరేంద్రుడే అనుకుని 'ఏమండీ, పెత్తనదారుగారూ!' అని ఖాను సంబోధించేసరికి నరేంద్రుడు దగ్గర వొచ్చి, 'క్షమించాలి, ఖానుగారూ! నేను మావూరిలోకల్లా పెద్ద భూస్వామినీ, ధనవంతుడినీ, అయినప్పటికీ నాకు పెత్తనదారు పదవి సర్కారువారివ్వలేదు. మావూరిలో ప్రేమనాథుడనే ఆసామీకి ఆ పదవి యిచ్చేరు.' అన్నాడు. 'ఎందుచేత' అని ఖాను ప్రశ్నించేడు. 'ఆయన తండ్రికి ఆ [illegible]

వుండేది. అతడు చనిపోయిన తరవాత నేను యే విధంగా చూసినా ప్రేమ నాధునికంటె అధికుణ్ణి కాబట్టి పెత్తనదారీ నాకిప్పించమని వొక అర్జీ పెట్టుకున్నాను. కాని ఢిల్లీలో అప్పుడు సరియైన బుద్ధిమంతులు లేని కారణంచేతనూ, ప్రేమనాధుని తీపి మాటలచేతనూ, అతణ్ణే నియమించేరు. ఇప్పుడు ధర్మప్రభువు షెర్షా పరిపాలన వొచ్చింది మీవంటి న్యాయప్రియులైన అధికార్లున్నారు. నాకు న్యాయం దయచేయించుతారని ఆశిస్తున్నాను. మీ వంటి ఉన్నతోద్యోగులు వొచ్చినప్పుడు పెత్తనదారు హాజరై వుండొద్దూ? ఆలా చెయ్యకపోయినా ఫర్వాలేదని ఆయన ధీమా' అని నరేంద్రుడన్నాడు. వెంటనే ఖానుకి కోపంవచ్చి గడ్డం సవిరించుకుని, మీసాలు తిప్పుతూ వొక సేవకుణ్ణి పిలిచి పెత్తదారుని నిలుచున్న పాటుని తీసుకురమ్మని పంపేడు. ప్రేమనాధుడు పూజా మందిరంలో వుండుటవల్ల ఖానుగారి దర్శనానికి రావడ మాలస్యమైంది. ఈలోగా నరేంద్రుడు దడంతా ఖాను యెడల నిర్లక్ష్యమని చెప్పి శలవు తీసుకుని వెళ్లేడు.

ప్రేమనాధుడు రాగానే ఖాను ఉగ్రమూర్తి అయి నానా దుర్భాషలూఆడి పెత్తనదారు పదవినుండి తొలగించేమని చెప్పేడు. అన్నీ విని ప్రేమనాధు డతి శాంతంగా 'ఆపని బాదుషావారు చెయ్యాలి. మీరు చేసినా చెల్లదు.' అన్నాడు. ఖాను నిప్పుతొక్కిన కోతిలాగ గెంతడం, తెగవాగడం ఆరంభించేడు. అది చూచి యింకా అక్కడుంటే తన మర్యాదా దక్కదని ప్రేమనాధుడింటికి వెళ్లేడు.

మర్నాడు ఖాను ఢిల్లీకి తిరిగీ వొచ్చి పాదుషాతో వున్నవీ లేనివీ కల్పించి చెప్పేడు. ప్రేమనాథుడు హుమయూను పక్షం ప్రజలను ప్రోత్సహించి తిరుగుబాటుకు సిద్ధంగా వున్నాడని చెప్పేడు. అది విని పాదుషా అతణ్ణి పెత్తనదారు పదవినుండి తొలగించి, అతని యావదాస్థి నరేంద్రుడికిచ్చేసి, ఆ వూరినుండి వెళ్లగొట్టమని వొక ఫర్మానా యిచ్చేడు. ఖాను స్వయంగా వెళ్లి ఆ ప్రకారంగా చేసేడు. అటుతరువాత ప్రేమనాథుడూ, కుటుంబమూ యెక్కడికి వెళ్లేరో, యేమయేరో, యెవరికీ తెలియదు. అకస్మాత్తుగా వాళ్ల భోగట్టా తెలియకపోవడంవల్ల తోడర్మల్లు అన్ని సంగతులూ కనుక్కుని వాళ్లగురించి యెన్నో ప్రయత్నాలు చేసేడు. కాని కార్యం లేకపోయింది.

కొంతకాలానికి తోడర్మల్లు ఆ స్థానంలో వొక ముఖ్యోద్యోగి అయేడు. షెర్షా చనిపోయిన తరవాత వొకరి తరవాత వొకరిని తెరమీద బొమ్మల్లాగ ఢిల్లీ సింహాసనం యెక్కుతున్నారు దింపుతున్నారు. హుమయూను తిరిగీ ఢిల్లీ సింహాసనం సంపాదించేడు కాని త్వరలోనే చనిపోయేడు. అక్బరు చక్రవర్తి అయేడు. రాజ్యంలోని అల్లకల్లోలాలు కొంతవరకూ అణిగిపోయేయి. ఆస్థానంలోని ఉద్యోగు లెవరెవరెటువంటి వారో కనిపెట్టగలిగే సామర్థ్యం వుంది అక్బరుకి. తోడర్మల్లు మంచి ఆర్థికవేత్త అనీ, మంచి సేనాని అనీ తెలుసుకున్నాడు. అతడికి వున్నతోద్యోగమిచ్చి 'రాజా' బిరుదమిచ్చి తన అంతరంగిక స్నేహితులలో వొకడుగా పరిగణించేడు.

సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి బంగాళంలో తిరుగుబాటు జరిగింది. అది అణచడానికి చక్రవర్తి తోడర్మల్లుని పంపించేడు. అతి చతురతతో యుద్ధంచేసి, శత్రువులనోడించి రాజమహాలువద్ద తన సైన్య శిబిరం యేర్పాటు చేసుకుని వొక పెద్ద భవనంలో తోడర్మల్లు వున్నాడు జయించిన బంగాళం, ఒరిస్సా రాష్ట్రములలో శాంతి భద్రతలు స్థాపించమని చక్రవర్తి ఆజ్ఞయింది. అందుచేత అక్కడ కొంతకాలం తోడర్మల్లు వుండవలసి వొచ్చింది. చక్రవర్తి ఫర్మానాలు ఆ రెండు రాష్ట్రాలలోని వివిధ ప్రాంతాలలో వున్న చిన్నవుద్యోగస్థులకి పంపించా వలసి వుంది. అనేకసేల ఫర్మానాలున్నాయి. వొక్కొక్కదానికి నేక వేల కాపీలు తయారుకావాలి అందుకోరకు చాలామందిని మునస్టీలని చిన్న జీతాలిచ్చి నియమించేరు. తాత్కాలికంగా తోడర్మల్లు సుబాదారు పదవిలోవున్నాడు. తన ఆఫీసు వేరేవొక మందిరంలో పెట్టించేడు.

కొన్ని వందలమంది మునస్టీలు రాత్రింబగళ్లు తయారుకాపీలు వ్రాస్తున్నారు. అవన్నీ సుబాదారుగారు చూసి తనవద్దనున్న చక్రవర్తి సీలు తన సమక్షంలో వేయించి క్రింద వుద్యోగులకి పంపుతున్నాడు. అది రోజూజరుగుతోన్న పని. వొకనాడు కొన్ని ఫైలుగు

★ ఆదర్శ స్నేహము ★

కాపీలు అతడు చూడడం తటస్థించింది. ఆ దస్తూరీ చూడగానే తోడర్మల్లు కళ్లలో నీళ్లు తిరిగి మరి చెయ్యికదలలేదు. ఆ డిపార్టుమెంటు అధికారిని పిలిపించి ఆ వ్రాత వ్రాసిన వాడెవరు యేలాగుంటాడనిఅడిగేడు. అతని చేతికింద సుమారు నూరుమంది గుమాస్తాలున్నారు కాబట్టి మళ్ళీ తన డిపార్టుమెంటుకివెళ్ళి వొచ్చి యీవిధంగా చెప్పేడు, అతనిపేరు ఫకీర్చందు. సన్నగా, పొడవుగా వుంటాడు, చాలినంత భోజనంవుంటే శరీరం సువర్ణచ్ఛాయలో వుండును. కాని పేదరికంవల్ల ఛాయ తగ్గి వుంది. ముఖం మంచి వర్చస్సుగలది. పూర్వమెప్పుడో విలువగల దుస్తులు, మాడిపోయిన జల్తారూ, కుట్లూ మాసికలూగలవి ధరిస్తాడు. అందరికంటే ముందు ఆఫీసుకివొచ్చి, అందరూ వెళ్ళిన వొకగంటకి వెళతాడు. వొకరితో మాట్లాకుండా తనపని తాను చేసుకుంటాడు. వూరిలో యిల్లకి అద్దె యివ్వలేక, వూరి చివరిని వొక శిథిలమైన యింట్లో తనూ, భార్యా, యిద్దరుపిల్లలూ, మిక్కిలి ముసలితనంలోవున్న తల్లిదండ్రులూ నివసిస్తున్నారు.

ఆ మాటలు వింటున్నంత సేపూ తనలో రేగిపోతున్న తుపాను పైకి తెలియనియ్యకుండా ముఖం కిందికి దించి ఫర్మానాలు చూస్తూ కూచున్నాడు తోడర్మల్లు. అంతా విన్న తరవాత ఆ వుద్యోగివేపు చూసి, 'ఆ ముసద్దీని వెంటనే పనిలోనుండి తొలగించు. మా ఆజ్ఞపొందకుండా తన యిల్లువిడిచి యెక్కడికీ వెళ్లకూడదని మా శాసనం' అన్నాడు. వుద్యోగి తెల్లబోయి! మహారాజా! నిరుపేదవాడు. తనపని అందరికంటె చక్కగా, శ్రద్ధగా చేస్తున్నాడు. మిక్కిలి వినయవిధేయతలు గలవాడు. ఇంకా యెక్కువ వేతనం యిప్పించమని ప్రార్థిస్తున్నాను' అన్నాడు. అలోగా తోడర్మల్లు తనుయిచ్చిన ఆజ్ఞ వ్రాయించి, చక్రవర్తి సీలువేయించి, 'అధిక ప్రసంగం చెయ్యక, మా ఆజ్ఞ ప్రకారం చెయ్యి. నువ్వు చాలా చెప్పేవు కాబట్టి ఆ కుటుంబానికి కావలసిన భోజనపదార్థాలు మన కందాలోంచి పంపించు.' అని చెప్పి తోడర్మల్లు లోపలికి వెళ్లేడు.

గుర్తు పట్టలేదు

వెంగళప్ప: (బజారులో వెడుతూఉంటే రామయ్య ఎదురవడ్తాడు) ఏమండీ! రామయ్యగారూ! యీమధ్య ఎవరండీ కాలధర్మంఅయినారని విన్నాను? మీరా? లేక మీ తమ్ముడు లక్ష్మయ్యగారా?

రామయ్య: అదేమిటోయి? అఘాయిత్యపు మాటలు మొదలుపెట్టినావు? నోరుముయ్.

వెంగళప్ప: చిత్తం చిత్తం. లేదులేదు. క్షమించండి. రామయ్యగారూ! మీరూ మీ తమ్ముడు లక్ష్మయ్యగారూ కవలపిల్లలవడంచేత ఒక్కటేమాదిరిగా ఉంటారు. అందుచేత చనిపోయింది మీరో లక్ష్మయ్యగారో తెలియక అన్నాను క్షమించండి.

ఆ ఫర్మానా పట్టుకుని ఆ వుద్యోగి తిరిగీ ఆఫీసుకివెళ్లి యివ్వలేక, యివ్వలేక, ఫకీర్చందుకిచ్చి 'మీరు కొంచెంసేపుండండి. నవుకర్లిద్దర్ని మీతో పంపించుతానన్నాడు. ఫకీర్చందు (నిజంగా అజిత్కుమారుడు) ఆ ఫర్మానా చదువుకుని గంభీరంగా, 'మీసుబాదారుగారి ఆజ్ఞ శిరసావహిస్తాను. నే నెచ్చటికీ తప్పించుకుని వెళ్లను. వెళ్లేస్థితిలో లేను. మీ నవుకర్లని పంపి మా యింటికి కాపలా పెట్టనవసరం లేదు' అన్నాడు. 'అది కాదు చందుబాబూ! మీకు కావలసిన ఆహారపదార్థాలు సమకూర్చమని సుబాదారువారి ఆజ్ఞ. అవి

15రూపాయలకే రేడియో
మీరుపొందే అవకాశముంది.
(ఆధునికమైన రేడియో పంపిణీ విధానము)
5
మా రేడియో పంపిణీ విధానములో మీరుచేరుటకు
ముఖ్యమైన
కారణములు
★ ఈపథకములో లాటరీమాదిరిగా డబ్బుపోదు.
★ అందరికి అందుబాటులోవున్న వాయిదాలు.
★ ప్రతి 50లో 10మందికి చౌకగా రేడియోలు లభించును.
★ ఈ రేడియోలకు ఒకసంవత్సరంగ్యారంటీకలదు.
★ ఆంధ్రదేశంలో మాది నమ్మకమునకు పేరెన్నిక గన్న రేడియో వ్యాపార సంస్థ.
మీకందరికి సులభముగా రేడియో సమకూర్చుటయే మాఆశయం
రేడియోసినీఎక్విప్‌మెంట్సు
గవర్నరుపేట ★ విజయవాడ-2
C.V.RAO

(సినిమా స్టూడియోలో)

ఒకతార మరొక తారతో : చెప్పులో కాలైనా పెట్టలేదు. ఇంతలో కారు హారన్ వినిపించింది.

రెండో తార : ఏం పాపం! చెప్పులో కాలు పెట్టలేదంటున్నావ్ — కాలికి కూడా వోగ వచ్చిందా!

పట్టుకుని వాళ్లు మీ వెంటవస్తారు' అని వుద్యోగి చెప్పేడు. 'ఆయన చూపిన కరుణకి నా కృతజ్ఞత తెలియచేయండి. కాని భిక్షలాగ యిచ్చిన కానుబండారాలు పుచ్చుకోవడం నా కలవాటు లేదని చెప్పండి' అని వెనక్కి చూడకుండా అజిత్కుమారుడు వెళ్లేడు. ఆ సంగతి తోడర్మల్లుకి ఆ వుద్యోగి తెలియజేసేడు.

అజిత్కుమారుడు ఇంటికి వెళ్లి జరిగినసంగతి తండ్రితో చెప్పేడు. అది మన అదృష్టమే. మన దరిద్ర దేవత మనల్ని యింకా విడిచిపెట్టలేదు అని వాపోయేడు. 'అజిత్! ఆరాటపడకు. భగవంతుని నమ్మితే ఆయన దయ మనమీద కలుగకతప్పదు' అని ప్రేమనాథుడన్నాడు. 'అట్టి సుదినం వొస్తుందనుకోను. నా మాటకేంగాని, చిన్నప్పట్నించీ పదిమందికి పెట్టి, గౌరవంగా కాలక్షేపం చేసిన మీకు యిట్టి దీనావస్థ వొచ్చిందికదా అని నా విచారం' అని అజిత్ కంటనీరు పెట్టుకున్నాడు. ఆ నాడా కుటుంబానికి భోజనం లేదు.

చీకటిపడిన తరవాత తోడర్మల్లు రెండు పెద్దపెట్టెలనిండా విలువైన బట్టలూ, మరో పెట్టెనిండా మిఠాయిలూ పెట్టించేడు. అవి నవుకర్ల చేత మోయించుకుని, తన ముత్యాలపల్లకీలో కూర్చుని, పరివారంతో సహా బయల్దేరేడు. తనతో చెప్పిన వుద్యోగిని పిలిపించి, ఫకీర్చందు యింటికి తోవచూపమన్నాడు. భయపడుతూ అతడు తోవచూపెడితే అందరూ పోయి ఆ యింటిముందాగేరు. వొక గుర్రపు రౌతు దిగి తలుపు, ద్వారం లేని ఆ యింట్లోకి వెళ్ళేడు. ఆ యింట్లో వొకమూలని చిన్న ఆముదపుదీపం వెలుగుతున్నది. 'సుబాదార్ మహారాజ్!' అని ఆ రౌతు వొక కేకవేసేడు. ఇంట్లోవాళ్లు భయంతో గడగడ వొణుకుతున్నారు. అంతట్లో, అటూ, యిటూ అనేక దివిటీల వెలుతురులో పెట్టెలు పట్టించుకుని తోడర్మల్లు లోపలికొచ్చేడు.

ప్రేమనాథుడూ భార్యా, వొక చింకిచాపమీద కూచున్నారు. అజిత్కుమారుడు వాళ్ల దగ్గిర నిలుచున్నాడు. అతనిపిల్లలిద్దరూ ఆ వెలుతురికి నిద్రనించిలేచి ఆశ్చర్యంతో వొచ్చినవాళ్లని చూస్తున్నారు. అజిత్ భార్య ముఖమ్మీద ముసుకు వేసుకుని వొకమూలని నిలుచుంది. వొస్తూనే తోడర్మల్లు 'అజిత్' అంటూ అతణ్ణి కౌగలించుకుని, 'బాబా, మాయీ' అంటూ ఆ ముసలిదంపతుల ముందు మోకరించేడు. అతని కంటివెంట నీరు ప్రవహిస్తున్నది. 'ఈ పాడు కళ్లతో మిమ్మల్ని యిట్టి నికృష్ట స్థితిలో చూచేటంత పాపం చేసుకున్నాను.' అని, తను తెచ్చిన మిఠాయిలు పెట్టించి విలువైన వస్త్రాలు వాళ్లకిచ్చి, వాళ్లు వేసుకున్న తరవాత వాళ్ల పంక్తిని కూచుని ఆ మిఠాయిలు తిన్నాడు. ఇదిచూచి పరివారమంతా ఆశ్చర్యంలో మునిగిపోయేరు. ఆ వుద్యోగి, పరిస్థితులు గ్రహించి అర్జంటుగా నాలుగు పల్లకీలు తెప్పించేడు. అందరూ సుబాదారు భవనం చేరుకున్నారు.

అప్పుడు అజిత్ 'దాదా! ఆ

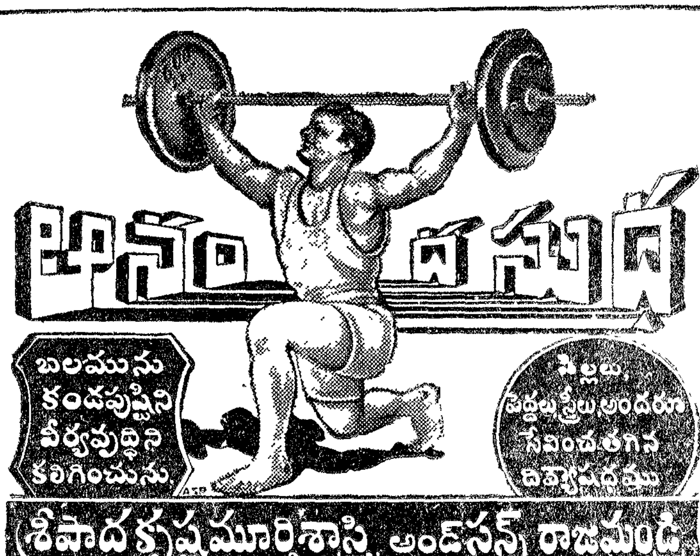

★ ఆదర్శ స్నేహము ★

నాడు నీతో చెప్పలేదూ, నీకు మహోన్నతపదవి వొస్తుందని. ఇప్పుడు నిన్ను చూసి మా కష్టాలన్నీ మరిచిపోయేం. అయితే నాకు యీ వేళ నువ్వింత కఠినమైన ఫర్మానా యెందుకు పంపేవు?' అన్నాడు. 'నీ దస్తూరీ చూడగానే నాకు పరిమితానందం కలిగింది. నీ వ-టివాడు యీ చిన్న వుద్యోగంలో వుండడమా అని అలాగ చేసేను. మీరు నిస్పృహతో యెక్కడికైనా పోతారేమో అని వెళ్లకూడదని ఆజ్ఞాపించేను. భోజనసామగ్రులు నిరాకరించే వనగానే నువ్వు మారుపేరు పెట్టుకున్నా, నా అజిత్తువే అని నిశ్చయించుకున్నాను. కాని మీకు యీ దీనావస్థ యెలా గొచ్చింది?' అన్నాడు తోడరమల్లు.

అజిత్కుమారుడు నరేంద్రనాథుని ద్రోహం అంతా వివరించాడు. తాము కొద్దిపాటి విలువగల నగలు పట్టుకుని పాట్నా చేరి అక్కడ వొక బంధువునివల్ల మోసగింపబడి ఆ నగలుపోగొట్టుకున్నట్టు చెప్పేడు. ఆ తరవాత అనేక కష్టాలు పడి తుదకు రాజమహాలు చేరి వర్తకులవద్ద లెక్కలు వ్రాసుకుంటూ, అనేక పస్తులుంటూ, తుదకు ముసద్దీగా చేరడం అంతా చెప్పేడు తోడరమల్లు మిక్కిలి విచారించి వారిని తనతో ఢిల్లీకి తీసుకుపోయేడు.

ప్రేమనాథుని యొక్క ఆస్థి అంతా తిరిగి అతని కిప్పించడమే కాకుండా, నష్టపరిహారం క్రింద నరేంద్రుని ఆస్థిలో సగం యిప్పించేడు. చక్రవర్తితో చెప్పి అజిత్కుమారుడికి ఆస్థానంలో వుద్యోగమిప్పించేడు. ప్రేమనాథుడు 'దాదా! నిన్నెలా అభినందించడమో తెలియదు' అన్నాడు. అంటే 'మరి వేయిజన్మలెత్తినా మీ ఋణం తీర్చుకోలేను. మీరు నాకు చేసిన మేలులో యిదివొక అణుమాత్రం. ఇక ఆ సంగతి యెత్తకండి' అని తోడరమల్లు చెప్పేడు.

అజిత్తు సంగీతప్రియుడు. తోడరమల్లూ అతడూ ఒకరినొకరు కలుసుకున్న సమయాలలో తోడరమల్లు తన వీణాగానంవల్ల అజిత్తుని సంతోషపెడుతూ వుండేవాడు. ★

'కాఫ్యాధారం పాత్రం? పాత్రాధారం కాఫీ?'

ఫోటో : వాకం వనజాగుప్తా (రాజమండ్రి)